

MÖJBRO-STENEN

Av Otto v. Friesen †

Vid Möjbro i Hagby socken och Hagunda härad två mil väster om Uppsala hör Möjbro-stenen ursprungligen hemma. Johannes Thomæ Bureus uppger nämligen i sitt i Kungl. Biblioteket i Stockholm nu förvarade manuskript »Sveonum Runæ», att den här stod rest på gårdet. Detta var under förra hälften af 1600-talet. Även Bautil under nr 361 anger Möje Bro som stenens ståndort. Möjbro by ligger på norra sidan om den här från väster till öster flytande Säfvaån, som strax nedom byn vid Sunnanå kvarn gör en skarp krökning åt söder för att förbi Hagby kyrka, Focksta, Säfva, Ölsta och Frövi byar utrinna i Lärstaviken af Mälaren.

I ett påfvebref af 31/12 1220 (SD I 218) kallas byn *Muabro*, hvilket tydligen är en förvrängning af den rätta svenska formen, ty 1337 finna vi (SD IV 546) namnet skrifvet *Møiabro* och 1415 (SD n. f. III 92) *Møjabro*. Dessa sistnämnda former öfverensstämma med den nutida skrifningen *Möjebro* och uttalet *Möjbro*. Sannolikt har här under vikingatiden anlagts en brygga eller bro vid eller öfver Säfvaån. Under den första kristna tiden var det, som många runstenar bestyrka, en allmänt utbredd from sed i vårt land att anlägga broar eller bryggor till gagn för en afliden frändes eller egen salighet. Och det är möjligt att denna bro på ena eller andra sättet stod i samband med de två döttrarna till Olof, Fastlög och Porun, som jämte sin moder Jobgærþ resa L 78 öfver sin far. Inskriften i fråga (Bautil nr 360), som förskrifver sig från tiden efter omkring 1050, lyder: *ioþkirþ × lit × raisa × stain × iftr × olaf × bunta × sin × auk × fastlauk × auk × þorun × iftir × faþur × sin ×*.

På 1700-talet var stenen flyttad från sin ursprungliga plats och förd till Hagby prästgård där den låg »horizontelt på mar-

Fig. 1. Möjbro-stenen. O. v. Friesen foto. — Runenstein von Möjbro.

ken, varandes skriften eller ritningen upvänd».¹ Här råkade den med tiden i glömska och låg bokstafligen för fåfot, när den den 1 sept. 1861 återfans af Carl Säve framför boskapens dricksho på planen vid ladugården.²

Stenen restes på planen framför prästgården, där den nu står. Under ett halft århundrade har den här varit i säkert skydd för åverkan, och den hårda och härdiga granit hvaraf den består torde också framgent som hittils föga påverkas af

¹ J. H. Lidén, Brevväxling emellan E. Benzelius d. y. och G. Benzeltierna (1791), s. 163, not 1.

² Se G. Stephens, Old northern runic monuments 1, s. 179 och Upplands Fornminnesförenings tidskrift h. 1, s. 38.

vätans, värmens och frostens växlingar. Men så grund som ristningen är, särskildt hvad ryttarbildens beträffar, kunna dock dessa förändringar, så små de än äro, bli af ödesdiger betydelse för den redan på flera ställen synnerligen otydliga ristningens bestånd. Det riktiga torde därför vara att denna bild- och runsten, som saknar ett likvärdigt motstycke, i hvarje fall här i Sverige, och som icke mer står på sin ursprungliga ort, får en varaktig och trygg plats i Statens historiska museum.³

Stenen finnes afbildad och läst redan i Bures efterlemnade samlingar (se Stephens a. a., s. 178), i Bautil nr 361, af Carl Säve hos Stephens a. a., s. 178, och dennes teckning är äfven återgifven i Upplands Fornminnesförenings tidskrift h. 1, s. 34. Själf har jag vid upprepade tillfällen åren 1900—02 undersökt och fotograferat stenen, sista gången den 20 juni 1902. Vid ett af de nämnda besöken togo äfven professorerna A. Noreen och H. Pipping del i undersökningen.⁴

Innan jag redogör för de resultat till hvilka jag kommit vid stenens granskning, skall jag i korthet ange grunderna för den ordning, i hvilken inskriften nedan kommer att återgivas. Tidigare läste man raden som börjar **ana** . . . först och lade till denna det enstaka öfver den öfriga inskriften stående **R**. Härpå läste man **frawaradar**.⁵ Emellertid ger inskriften själf anvisning, i hvilken ordning inskriftraderna huggits och därmed också om den ordning hvare de böra läsas. Det ensamstående öfverst till vänster anbrakta **R** skulle säkerligen ha satts under raden därest denna varit ledig. Följaktligen var **frawaradar** redan hugget när raden **ana** . . . ristades, och **frawaradar** bör altså läsas först, så **anahahaislagina** och sist **R**.⁶ Man kan gå ett stycke längre och antaga att ryttarbildens

³ Möjbro-stenen har år 1948 flyttats till Statens historiska museum (Red. anm.).

⁴ Jfr A. Noreen, *Altisl. u. altnorweg. Grammatik* (3. uppl. 1903), s. 340.

⁵ Så G. Stephens a. a. s. 181, S. Bugge i *Antikvarisk tidskrift* 5, s. 67, Videnskabselsk. Forhandlingar 1872, s. 316, L. Wimmer i *Aarbøger* 1868, s. 72, A. Noreen, *Altisl. Grammatik* 1. uppl. s. 191 och 2. uppl. s. 261 och F. Burg, *Die älteren nordischen Runeninschriften*, s. 106.

⁶ Denna ordningsföljd har upptagits af Noreen, *Altisl. Grammatik* 3. uppl. s. 340.

huggits först. Därför talar dess centrala placering på ristningsytan — stenen är nu nedgräfd med mer än fjärdedelen af sin höjd i jorden. Ryttningsbilden är afsedd att vara hufvudsaken af bautastenens utsmyckning, liksom bildliga framställningar äro de enda som förekomma på den troligen samtida Ramsjö-stenen i Björklinge, som uppvisar en ryttare med kastspjut omgifven af djur i stark rörelse; om denna ristning se närmare nedan s. 296 f. Sedan på Mjöbro-stenen den kämpande ryttaren anbrakts, började man omedelbart öfver svärdsspetsen inskriften hvilken följaktligen måste fortsättas uppåt genom att anbringa den andra linien öfver den förra.

Stenens nuvarande höjd öfver jordytan är 1 m. 75 cm. Då att döma af teckningarna hos Stephens omkr. $\frac{1}{4}$ af stenens höjd befinner sig under jord, är stenen inalles omkring 2,30 m. hög. Dess bredd är, öfver hästens hufvud mätt, ungef. 1 m.

Ryttaren och hästen äro som ofvan nämnts huggna med grundare konturer än runorna, och den är följaktligen svårare att iakttaga. Vissa delar som nedre partierna af hästens ben kunna ej mera följas. På Bautils tid tyckas de ännu ha varit synliga liksom den främre konturen af högra frambenet och hela högra bakbenet. Ja, äfven C. Säve har enligt uppgift hos Stephens 1. c. gjort en teckning, som ligger till grund för Stephens afbildning och på hvilken benen äro angifna på samma sätt som i Bautil. Emellertid är såväl svärdet som sadelns detaljer m. m. på afbildningen hos Stephens så olika originalet och — dock icke svärdet — så nära öfverensstämmande med Bautils teckning, att man måste betvifla att en noggrann undersökning af Säve verkligt återgifves hos Stephens. Därför kan man ej här af draga några slutsatser om huru mycket stenen under de sista 50 åren förändrats. — Det är f. ö. tvifvelaktigt huruvida verkligen någonsin mera än två ben varit att se på originalet. Såväl vänstra fram- som vänstra bakbenet äro på Bautils teckning något mera framflyttade än de äro i verkligheten och lemna derigenom bättre plats för införande af högra fram- och bakbenen på teckningen. Visserligen finnes på originalet plats, om också knapp,

för dessa, men djuret skulle i så fall framställas som om det i striden rörde sig i passgång, och ett sådant felgrepp har den realistiske ristaren svårligen gjort sig skyldig till. Man bör säkerligen föreställa sig att hästen rusar fram i galopp, och i så fall kan vänstra sidans ben tänkas skyla den högra sidans. På detta sätt är också Ramsjö-stenens galopperande springare afbildad: här synas endast högra sidans ben. — Det bör dock ännu en gång framhållas att hästens och ryttarens konturer på flera ställen äro osäkra. Jag har emellertid vid två olika af hvarandra oberoende undersökningar, 1900 och 1902, markerat som sannolika i det närmaste samma linje. — Den knäböjda linjen nere till höger och den utmed nedre delen af denna linje parallellt löpande äro fullkomligt säkra.

Inskriften är huggen med djupare drag än ryttaren och hästen, och då man första gången ser stenen lägger man endast märke till den. Det är först vid noggrannare eftersyn och gynnsam belysning som man får öga på den bildliga framställningen. Stenens ristningsyta utgöres af en s. k. släppa: en tunn gång af annan bärgart utefter hvilken gång bärget remnat. Släppans yta är ganska jämn men på en mängd ställen finnas punktlika fördjupningar som genombryta den tunna släppytan. Så göra också i regeln runstafvarna, som därför visa annan färg i bottnen än stenytan i öfrigt.

Nedersta raden:

1. **f**: bistafvarna grunda och något osäkra, trots släppans yta mellan öfre delarna af dem är bevarad.

2. **r**: jag kan ej följa hufvudstafven ända ner till horisontallinien. En valk skiljer dem åt. Äfven bistafven är afbruten i öfversta krökningen.

3. **a**.

4. **w**: nedre delen af bistafven är svagt framträdande; hufvudstafven når ej ned till linien.

5. **a**: hufvudstafven är svagt framträdande eller kanske helt afbruten vid midten.

6. **r**: af hufvudstafven synes ett stycke nedtill saknas, så att den ej går helt ner till linien, troligen ej håller bistafven.

7. a.

8. d: bistafvarna äro raka.

9. a.

10. R: från början olikarmadt; i stenens vänstra kant midt-för nedre raden är ristningsytan skadad genom en större från kanten utgående afstötning, men denna når ej fram till ramen och har sålunda ej skadat denna.

Öfre raden:

11. a: bistafvarnas nedre ändar afslutas af ett par punktlika försänkningar som äro något bredare än bistafvarna och troli-gen äro tillfälliga; i synnerhet är detta sannolikt i fråga om den nedre.

12. n.

13. a: säker; öfver runan i hufvudstafvens förlängning en snedt nedåt höger riktad något aflång fördjupning af ungefär halfva bistafvens höjd.

14. h: vid runans senare (vänstra) hufvudstaf fins en flag-ring med ojämn botten som ger runan utseende af en binde-runna af h och þ.

15. a: säker med en mindre flagring mellan bistafvarna.

16. h.

17. a: nedanför midten af hufvudstafven en parallelt med bistafvarna löpande fördjupning af deras längd med jämna kanter och jämn botten som väl ändock måste vara tillfällig då den är betydligt bredare än bistafvarna och uppåt fort-sätter med en ojämnare vertikal flagring som tangerar nedre bistafven och sedan böjer ut i horisontal riktning.

18. i.

19. s.

20. l.

21. a: en punktlik tämligen vid fördjupning vid hufvudstaf-vens nedre del under bistafvarna.

22. g: så uppfattar jag ett tecken som står på den under-lagda linien och består af två diagonalställda stafvar, som skära hvarandra ungefär på två tredjedelar af sin längd ner-ifrån räknadt och endast nå upp till två tredjedelar af runor-nas normalhöjd. I de vertikala vinklarna två punkter med ojämn botten som uppfattats som huggna af äldre granskare

men ha sina fullkomliga motsvarigheter på många ställen å ristningsytan, hvilken — se ofvan — har benägenhet att vittra på detta sätt. Orsaken till att detta tecken ej fått de öfrigas höjd är möjligen den att den först huggna stafven fått en för skarp lutning så att tecknet icke kunde fullbordas utan att skada den föregående **a**-runan. Det skulle dessutom, utfördt i konsekvens med början ha fått en abnorm bredd. Jfr att den delvis likartade **d**-runan i undre raden faktiskt är den lägsta runan i denna rad.

23. **i**.

24. **n**.

25. **a**: båda bistafvarna säkra med jämn botten; öfre margen af öfre bistafven försvunnen genom en täml. bred flagring som sträcker sig ut i kanten af ristningsytan.

Öfver st:

26. **R** med båda bistafvarna afsevärdt lägre än hufvudstafven.

Inskriften lyder sålunda i sin helhet:

frawaradar / anahahaislagina / R

Innan jag går att i detalj granska de olika möjligheter inskriften bjuder då det gäller en tolkning af den, vill jag söka utreda ristningens ålder: det vore nämligen tänkbart att ett fastställande af åldern kunde i vissa fall ge oss stödjepunkter i valet mellan de olika tolkningsmöjligheterna.

Rent runologiskt sedt kan inskriften hänföras till hvilken tidpunkt som helst mellan åren 200—700 e. Kr. Några karakteristiska runformer, som hänvisa till något visst skede inom denna tidsrymd, förekomma icke. En språkform som **frawaradar** med stammens slut-*a* bevaradt i **-radar** ger oss möjlighet att på den angifna dateringslatituden afkorta ett århundrade: längre ner än till omkr. år 600 kvarstår icke ett onasaleradt ändelse-*a* i denna ställning.⁷ Till tiden före 600 hänvisar också den omständigheten att *a*-ljudet — nasaleradt och onasaleradt — städse tecknas med *ås*-runan, aldrig med *jara*-runan. Jag har hittills varit benägen att förlägga ristningens tillkomst till 500-talet, men detta på arkeologiska,

⁷ Jfr A. Noreen, Geschichte der nordischen Sprachen (3. uppl.), s. 12.

icke på runologiska eller språkliga grunder. Det sagda århundradet uppvisar nämligen för Upplands vidkommande ett synnerligen starkt inflytande söderifrån med guldimport och nya sydligare konstformer, under det att landskapet dessförinnan — i motsats till hvad förhållandet var i Götaland — har relativt få spår af sydligare förbindelser.⁸

Möjligen kunde någon vara benägen att för Möjbro-ristningen antaga en relativt sen tillkomsttid på den grund att inskriftens båda nedre rader äro anbrakta på hvar sitt huggna streck.⁹ Wimmer (*Die Runenschrift*, s. 170) har säkerligen med rätta i liknande anordningar sett upphofvet till de ramstreck, af hvilka inskrifter med yngre runor regelbundet äro omgifna. Det är dock icke uppvisadt att det fins något direkt samband mellan anordningen på Möjbro-stenen och dessa de yngre inskrifternas ramar. Den norska Stenstad-stenens enradiga inskrift står på en dylik linje och denna inskrift måste af arkeologiska grunder förläggas så långt tillbaka i tiden som till omkr. 450.¹⁰ Någon grund för en sen datering af Möjbro-stenen utgör det nämnda förhållandet sålunda icke. — Man torde f. ö. möjligen hvad Möjbro-stenen angår kunna antaga ett speciellt skäl till att inskriften här huggits på en förut upplagd linje. En sådan är ju alltid en god ledning vid huggningen men behöfver naturligtvis för den skull icke upphuggas — såsom här skett — till samma djup som runorna: det nämnda ändamålet vinnes lika bra och med mindre möda genom att draga ett färgstreck eller genom att i stenytan göra en helt grund linje, som man kan följa. Nu är det emellertid möjligt, att det nedre strecket på Möjbro-inskriften ursprungligen haft ett annat syfte än att tjäna som ledning för den nedre inskriftsraden. I Bautil fins under nr 524 en — ofvan redan omtalad — märklig ristad sten utan inskrift, som en gång fans vid Ramsjö by i Björklinge socken, Uppland — nu är den dessvärre förkommen. Stenen, som af Bautil lokaliserar till »Ramsjö ättehög» och på det af I. H(adorph) och

⁸ Se *B. Salin* i *Uppland, Skildring af land och folk* 1, s. 182 och *K. Stjerna* i *Svenska Fornminnesföreningens tidskrift* 12, s. 343 f.

⁹ Jfr *S. Bugge* i *Norges Indskrifter med de äldre runer*, Indl., s. 208.

¹⁰ Se *H. Schetelig* i *Norges Indskrifter* 3, s. 69.

I. L(andsberg) signerade träsnittet är tecknad på toppen af en hög, visar en åt höger galopperande ryttare med spjut i handen omgifven af ett par i stark rörelse åt samma håll framställda djur och öfver det bortre af dessa en figur som ej kan bestämmas (möjligen en jaktfalk). Det som för oss i detta sammanhang är af intresse är att ristningsytan är nedåt begränsad af en rak linje med uppåt inrullade ändar, som ej är afsedd att utmärka jorden på hvilken ryttaren och djuren röra sig — dessa skulle i så fall ha tecknats omedelbart på linjen och ej, såsom nu är förhållandet, ett godt stycke ofvanför densamma. Tydligt är linjens ändamål att vara en del af en sorts ram kring teckningen, som f. ö. begränsas af stenens konturer. Nu torde ryttarbilderna på Möjbro- och Ramsjö-ristningarna, som i fråga om ämnen och former stå hvarandra nära och båda sannolikt ha varit resta på grafhögar, också stå hvarandra nära i tid. Det synes mig därför möjligt att horisontalstrecken öfver ryttaren på Möjbro-stenen också den ursprungligen huggits för att inrama ryttarbilderna, men här var det den oregelbundna ytan öfver ryttaren som man ville afskilja. När väl strecket var anbrakt fann man det ändamålsenligt att taga det till ledning för den första inskriptionen, och när detta väl var gjordt högg man också en linje för den öfre inskriptionen. — En fullständigare omramning af bildliga framställningar finna vi på den å båda sidor ristade Hägeby-stenen, om hvilken se Arne i Sv. Fornminnesföreningens tidskrift 11, s. 323. Ena sidan, som framställer ett af roddare framdrifvet skepp, har längs stenens kanter en ram bestående af en dubbel marglinje; den andra sidan, som väl framställer en hästkamp, har längs långsidorna dubbla marglinjer; längs hvardera kortsidan finnas spår af en kort sådan men den är i båda fallen starkt skadad. Hägeby-stenen hör enligt Arne till tiden c:a 500. — Den omständigheten att inskriften är anbrakt på upphuggna ledstreck ger oss sålunda icke tillräcklig grund att förlägga inskriften till ett jämförelsevis sent skede, d. v. s. i detta fall 500-talet.

Den arkeologiska forskningen har visat att det uppsvenska stamlandet redan under de tidigare århundradena af vår tideräkning stod under stark påverkan söderifrån, från den

romerska odlingen i Mellan- och Sydeuropa. Men visserligen äro fynden i Uppland från första årtusendets fem tidigare århundraden hvarken på långt när så värdefulla eller så talrika, som de äro för det närmast därpå följande skedet. Man eger emellertid full rätt att sätta kulturella företeelser i Mälardalen under tiden före 500 e. Kr. i förbindelse med motsvarande i det romerska riket, därest detta äljest låter sig göra.

Vi se på Möjbro-stenen under inskriften en ryttare med svärdet lyft till hugg i högra handen; af den vänstra synes numera endast öfversta delen vid axeln; med den torde han ha hållit skölden, som numera är helt försvunnen genom vitt-ring, och tyglarna. Hästen har starkt krumböjd hals och lyfter just sitt vänstra framben till ett galoppsprång. Äljest gör hästens benställning snarast intryck af stillastående eller lugn skridt. I konsten är det kanske vanligast att återge den galopperande hästen i det ögonblick han hvilande på bakbenen sträckt ut kroppen med frambenen framför sig för att i nästa ögonblick ta marken med och flytta öfver kroppstyngden på dem. Här se vi däremot hästen med bakbenen in-dragna under kroppen just i begrepp att stödd på dem kasta fram frambenen och sträcka ut kroppen till ett nytt språng. Att situationen bör uppfattas på detta sätt därom vittnar svansens ställning: den hänger icke rakt ner utan är riktad snedt bakåt, utgörande en nästan rak fortsättning af den med ett mästerligt afvägdt streck tecknade länden. I väsentligen samma ställning är den nedan s. 297 omtalade, på baksidan af ett spänne ristade hästen från Norge återgifven. Framför fötterna på den åt vänster framrusande hästen synes nere till vänster på stenen ett i trubbig vinkel böjdt streck hvars nedåtriktade del följes af ett annat parallelt sådant. Af själfva situationen måste man sluta att vi här ha att göra med den kämpande ryttarens stupade motståndare, han må nu af stenens mästare ha blifvit utförd och endast med dessa streck antydd eller — hvilket synes sannolikare — en gång bättre utarbetad men genom stenens vittring illa medfaren. Man kan antingen tänka sig att den fallne ligger på rygg och drar upp benen för att skydda sig eller att han fallit fram-

stupa på knä och vänder ryggen och bakre delen af kroppen mot ryttaren. Huru härmed än förhåller sig, är det tydligt att bilden ger oss den kämpande krigaren tagen just i segers ögonblick. Vi ha sålunda här framför oss en bild, som (på ett i parentes sagdt öfverraskande lyckadt sätt) ger form åt en, som det kan tyckas, synnerligen naturlig, men kanske just därför endast mödosamt framvunnen konstnärlig tanke.

Den germanska konsten under folkvandringstiden var väsentligen ornamentik, företrädesvis djuornamentik. Olika, i regeln mycket starkt stiliserade djur, fåglar såväl som fyrfotingar, och delar af djur, särskildt hufvud, användas för att fylla ytor eller avsluta framspringande partier af det ornamenterade föremålet. Djuren äro i regeln så starkt omformade och anpassade för sitt konstnärliga ändamål att man endast rent undantagsvis kan, äfven när det gäller de mest ursprungliga formerna, afgöra hvilket det djur i verkligheten varit, som legat till grund för ornamentet.¹¹ Men visserligen saknade germanerna ingalunda förmågan att på ett träffande och realistiskt sätt återge särskildt de djur som omgäfvade dem på deras gårdar och i deras marker. Ett vackert exempel härpå är hästen på Möjbro-stenen själf, där särskildt teckningen af hals och ländpartierna äro lyckade. Ett annat fall har framdragits af B. Salin (a. a. s. 221 fig. 511), som återger en ristning med nål på baksidan af ett i Jarlsbergs og Larviks amt i Norge funnet spänne, som snarast tillhör förra hälften af 400-talet. Däremot äro försöken att återge människor i regeln mycket starkt stiliserade eller, där man velat vara naturtrogen, synnerligen misslyckade. Men vittnesbörden om folkvandringstidens förmåga att återge naturen och människan realistiskt och med konstnärlig skicklighet äro så fåtaliga, att man knappast kan antaga att denna konst drifvits i någon nämnvärd utsträckning.

Liksom utgångspunkterna för den så rikt utbildade djuornamentiken äro att söka i det senromerska konsthandtverket (se Sophus Müller, a. a. s. 214 f., och B. Salin, a. a. s. 177), så torde de nämnda tämligen sparsamma produkterna af en

¹¹ Se *Sophus Müller*, *Nordische Alterthumskunde* II, s. 205 f. och *Bernhard Salin*, *Altgermanische Thierornamentik*, s. 175.

realistisk bildkonst vara att tillskrifva romerskt inflytande. Men äfven om dessa senare skulle delvis vara ett utslag af den hos folk som lefva i mer omedelbar förbindelse med naturen egna gåfvan att på ett träffande sätt återge särskildt de dem omgifvande tama och vilda djuren, är det ej gärna tänkbart att ett motiv af sådan konstnärlig tillspetsning som Möjbro-stenens utarbetats af inhemska konstnärer på grundvalen af själfständigt naturstudium.

Och om vi vända oss till den romerska kulturvärlden finna vi omedelbart och utan stort sökande motivets källa.

Tanken att fira segern och segraren genom att återge krigaren just i det ögonblick af kampen, då han kastat sin fiende till marken och i sträckt galopp rider öfver honom, finna vi, så vidt jag hittills kunnat utröna, i följande fem fall inom den romerska kulturvärlden under de tidigare århundradena af vår tideräkning.

I. På grafvårdar öfver romerska *equites* (ryttare) i Rhendalen, såväl Germania superior som inferior, och i England. Däremot förekommer motivet i fråga icke vid Donau eller Svarta hafvet. De fall jag antecknat äro följande:

1. Worms; se A. Weckerling, Die röm. Abteilung des Paulus-Museums der Stadt Worms (1885—87), s. 61; C(orpus) I(nscriptionum) L(aticinarum)¹² 13,6233. Grafvård öfver fanbäraren Q. Carminius Ingenuus. Öfver inskriften en ryttare med fana i handen ridande öfver till marken slagna germaner.

2. Worms; Weckerling a. a. s. 62; CIL 13,6234. Grafvård öfver ryttaren Licinius Closius' son. En ryttare som rider öfver en under hästen liggande german.

3. Worms; Weckerling a. a. s. 65 och tab. IV 4; CIL 13,6235. Grafvård öfver ryttaren Partus, Mutius' son. En ryttare på en häst i galopp med en nedåt riktad lans i högra handen. Bakom hästen 2 man till fots. Troligen har en gång under hästen legat en german, men denne synes ej nu åtminstone på Weckerlings mycket skissartade teckning. Stenen är nämligen numera mycket skadad.

¹² I det följande förkortat CIL.

4. M a i n z, Zahlbach; J. Becker, Die römischen Inschriften und Steinsculpturen des Museums der Stadt Mainz (1875) nr 223 (s. 72); CIL 13,7023. Grafvård öfver ryttaren Andes, Sextus' son. Öfver inskriften en ryttare som spränger öfver en under hästen liggande barbar.

5. M a i n z; J. Becker a. a. nr 221 (s. 71), K. Körber Zeitschr. des Vereins z. Erforsch. der rheinischen Gesch. u. Altert. in Mainz Bd 4 (1900), s. 47 (nr 60), CIL 13,7025. Grafvård öfver ryttaren Annauso, Sedavos son. Öfver inskriften en ryttare som rider öfver en under hästen liggande barbar.

6. M a i n z, Zahlbach; J. Becker a. a. nr 224 (s. 73), CIL 13,7029. Grafvård öfver ryttaren C. Romanus. Öfver inskriften en ryttare i galopp sprängande öfver en på ryggen fallen under hästen liggande barbar.

7. M a i n z; J. Becker a. a. nr 225 (s. 73), K. Körber a. a. s. 92 (nr 128), CIL 13,7030. Grafvård — mycket stympad — öfver en ryttare. Öfver inskriften har funnits en ryttare sprängande öfver en ännu delvis bevarad på ryggen liggande fiende.

8. M a i n z; J. Becker a. a. nr 217 (s. 69), CIL 13,7052. Grafvård öfver ryttaren Petronius Disacetus, son av Dentubrisa. Öfver inskriften rester af en ryttare som rider öfver en barbar.

9. M a i n z; J. Keller i Zeitschr. des Vereins z. Erforschung der rhein. Gesch. u. Altertümer in Mainz, Bd 3 (Nachtrag zu dem Becker'schen Katalog) nr 226 a (s. 74), CIL 13,7033, Bonner Jahrb. 72 (1882) s. 137. Grafvård öfver ryttaren Cantaber, Virotus' son. En ryttare som i galopp rider öfver det afhuggna hufvudet af en german.

10. M a i n z; Mainzer Zeitschr. 1859 s. 97, CIL 13,7035. Lik de föregående; nu försvunnen.

11. W i e s b a d e n; Der Obergermanische-Raetische Limes 31,85 och Taf. VII Fig. 4, CIL 13,7585. Grafvård öfver ryttaren Dolanus, Esbenus' son. En ryttare rider i galopp öfver en på ryggen fallen fiende som böjer upp båda knäna.

12. K ö l n; Bonner Jahrb. 81 (1886), s. 104 och Taf. IV, CIL 13,8308. Grafvård öfver T. Flavius Bassus, son av Mukala. En ryttare som i galopp rider öfver en på ryggen fallen barbar, som till skydd böjer upp vänstra knät.

13. Bath (England). The Journal of the Brit. Archaeol. Assoc. Vol. 18 (1862), s. 294, CIL 7,52. Grafvård. En ryttare sätter i galopp öfver en på ryggen fallen fiende.

14. Chaltenham i Gloucestershire. Anf. arb. Vol. 1 (1845), s. 237, CIL 7,67. Grafvård. En ryttare rider öfver en på marken under hästen raklång liggande fiende.

15. Watermore nära Cirencester i Gloucestershire. Th. Mommsen, Gesammelte Schriften 5, s. 352 tab. fig. 1 och s. 385, CIL 7,66. Grafvård öfver ryttaren Dannicus. Öfver inskriften en ryttare som i galopp spränger öfver en under hästen liggande fiende med uppböjdt knä.

16. Watermore (Gloucestershire). Mommsen, Gesammelte Schriften 5, s. 352 tab. fig. 3 och s. 386, CIL 7,68. Grafvård öfver ryttaren Sextus Valerius Genialis. Öfver inskriften samma motiv som å nr 15.

17. Wroxeter. The Journal of the Brit. Archaeol. Assoc. Vol. 15 (1859), s. 311,5, CIL 7,158. Grafvård. Samma motiv som å föregående, dock så att den af ryttaren öfverridne ligger på magen med bakkdelen i vädret.

18. Ellenborough. C. R. Smith, Collectanea antiqua 2 (1852), s. 195, CIL 7,406. Grafvård. Lik nr 15.

De här anförda grafvårdarna tillhöra, där deras tid kunnat närmare bestämmas, skedet från midten af 1:a årh. e. Kr. till början af andra årh. Så är nr 11 äldre än 69 e. Kr. (se Obergerm.-Raet. Limes 31,86); nr 7 är äldre än år 74 e. Kr. (se Körber a. a.); nr 5 tillhör tiden före 90 e. Kr. (se Körber a. a.); nri 6, 8, 12 äro från 1:a årh. e. Kr. och nri 15 och 16 från slutet af 1:a eller början af 2:a århundradet.

II. Vid den Antoninska vällen på gränsen mellan England och Skotland i Carriden i Linlithgowshire har man funnit en i dessa trakter ganska vanlig votivtafla, tillegnad Imp. Caes. T. Aelius Hadrianus Antoninus Augustus Pius, d. v. s. kejsar Antoninus Pius, som regrade mellan åren 138 och 161. På denna votivtafla förekommer bl. a. bildliga framställningar också en romersk ryttare med en i ena handen lyft lans öfverridande fyra framför honom varande besegrade barbarer. Se The Archaeol. Journ. 26 (1869), s. 178 och CIL 7,1088. Denna

bild känner jag endast efter beskrifningen i CIL. En liknande framställning förekommer också CIL 7,1130 Castlehillfort; dock saknas här motivet med öfverridningen.

III. Den tredje gruppen fornminnen från början af vår tideräkning, där vi finna segern förhärligad under bilden af en ryttare som i galopp sätter öfver en under hästen liggande fiende, utgöra de s. k. gigantpelarna i Gallien och vid öfre Rhen. Man har större eller mindre lemningar af mellan 200 och 300 sådana gigantpelare. De äro ofta 12—14 meter höga dessa pelare och förfärdigade af kalk- eller sandsten, mera sällan marmor. Den undre sockeln utgöres af en s. k. fyr-gudasten; ofvanpå denna hvilar en rund eller kantig öfversockel, på hvilken ofta de sju veckodagarnas gudomligheter äro återgifna. På detta underlag är rest en pelare som oftast avslutas af ett hufvudkapitäl, krönt af en galopperande ryttare i romersk fältherredräkt, som rider öfver en manlig eller kvinlig gestalt, hvilken har en gigants attributer. Se Ernst Maas, *Die Tagesgötter* (Berlin 1902), s. 178 ff.

Fig. 2. Kapitålet på en s. k. gigantpelare från Heddernheim (nu i Frankfurt). Efter E. Maas. — Kapitell einer sog. Gigantensäule von Heddernheim (jetzt in Frankfurt a. M.). Nach E. Maas.

Meningen med dessa pelare har Maas på ett öfvertygande sätt utredt i det anf. arb. Han visar här, att ryttaren ofvan på pelarens kapitäl är en romersk kejsare och att giganten under hästens fötter är en symbol för det besegrade Germanien. Vi ha sålunda här att göra med segermonument. Dessa segermonument tillhöra tiden 200—240; i ett fall komma vi så långt ner i tiden som till kejsar Diokletianus (285—305). Andra åsikter hos F. Koepp, *Die Römer in Deutschland* (1912), s. 168 ff.

Den manliga eller kvinliga gestalten, som ryttaren spränger öfver, ligger än framstupa, än är den kastad på rygg och drar

i så fall ofta upp benen mot bålen, så att knäna bilda en skarpt framträdande vinkel.

IV. Ännu en fjärde klassisk källa till dokumentering af den konstnärliga tanke, hvars olika manifestationer vi följa, är mynten och medaljongerna.

1. Den äldsta bild jag funnit med detta motiv är på en medaljong slagen för kejsar Lucius Verus, som uppsteg på tronen år 161 e. Kr. På reversen ser man här kejsaren till häst, följd af en soldat; under hästen en bakåt fallen, halfliggande (kvinno)figur — troligen symboliserande ett besegradt folk. Se Fr. Gneccchi, *I medaglioni romani* (1912) II, 45, nr 6.

2. Från kejsar Probus tid (276—282) äro flera medaljonger och mynt, hvilkas revers visa kejsaren galopperande och slungande sin lans mot en förskräckt fiende; under hästen två andra fallna fiender: Gneccchi a. arb. III, 68 nr 58 och H. Cohen, *Description historique des monnaies frappées sous l'empire romain* 1:a uppl. (1859—1868), V 239 nr 87.

3. På Konstantiner-tidens mynt blir motivet på reversen vanligt: se Jules Maurice, *Numismatique Constantinienne*. Så t. ex. 1. Maurice a. a. I 65 pl. V, 14. Mynt slaget 306—7 i Tarragona för Severus II med inskriften *Virtus Augg. et Caess. N. N.* — 2. Maurice a. a. I 102, pl. IX nr 1. Stor bronsmedaljong slagen för Konstantin den store 324—335 i Aquileia med inskr. *Virtus Aug. N.* 3. Maurice a. a. I 151, pl. XIV nr 4. Bronsmedaljong slagen för Konstantius II åren 338—40 med inskr. *Debellatori gentt. barbarr.* 4. Maurice a. a. I 293 ff. pl. XX nr 2. Fem olika mynt med inskr. *Virtus Augg. et Caess. N. N.* slagna för kejsarna Maximianus, Konstantius I, Severus, Maximinus i Aquileia (Norditalien). — 5. Maurice a. a. I 400. Guld-solidus slagen i Trier för kejsar Konstantin den store med omskriften *Virtus Augusti N.* — 6. Maurice a. a. I 465. Guld-solidus slagen i Trier för kejsar Konstantin den store med omskriften *Virtus Avgvsti N.* — 7. Maurice a. a. I 465. Bronsmedaljong liknande den föregående och trol. slagen i Trier för Konstantin efter år 324. — 8. Maurice a. a. II 220 ff. och pl. VII nr 4. Bronsmynt slagna i Tarragona för kejsarna Severus och Konstantin med legenden *Virtus Augg. et Caess. N. N.*

Fig. 3.

Fig. 4.

Fig. 3. Frånsida till bronsmedaljong präglad för kejsar Lucius Verus (161—169 e. Kr.). — Rückseite eines Bronzemedailions des Kaisers Lucius Verus (161—169 n. Chr.). — Fig. 4. Frånsida till bronsmedaljong präglad för kejsar Konstantin den store (306—337 e. Kr.). — Rückseite eines Bronzemedailions Kaiser Konstantins des Grossen (306—337 n. Chr.).

— 9. Maurice a. a. II 297. Mynt slaget i Siscia i Pannonien för kejsar Maximinus med legenden *Virtus Augg. et Caess.* — 10. Maurice a. a. II 440, pl. XIII nr 20. Guldmynt med inskriften *Virtus Caesarin* (!) slaget i Thessalonica för kejsar Crispus. — 11. Maurice a. a. II 466. Guldsolidus med legenden *Virtus Cæsar N. N.* slagen i Thessalonica för kejsar Crispus († 326). — 12. Maurice a. a. III 63, pl. III nr 6. Guldsolidus slagen i Nicomedia för kejsar Crispus med legenden *Virtus Cæsarin* (!). Mycket lik föregående.

Om mynt med reversen föreställande kejsaren till häst väpnad med lans, galopperande öfver en eller flera kämpande barbarer och med legenden *Virtus Cæsaris* etc. se Maurice a. a. II p. CXX. Scenen symboliserar kejsarnas mod och seger, och särskildt synes det vara segrar öfver rikets farligaste motståndare, germanerna, som åsyftas. Denna typ af reversen finner man å mynt ända ner på kejsar Konstantius II:s tid, se Maurice a. a. II 466. Konstantius II dog 361.

V. På 400-talets mynt ser man stundom å adversen en bröstbild af kejsaren med en sköld i vänstra handen. Öfre delen af denna sköld är synlig och bär en ryttare som i galopp sätter öfver en på marken liggande människa. Sådana mynt äro t. ex.

Cohen, Descript. hist. des monnaies frappées sous l'empire

romain 6,506 = pl. XVIII nr 22. Guldmynt slaget för Valentinianus III (425—455).

Cohen a. a. 6,521 = pl. XIX nr 1. Guldmynt slaget för Anthemius (467—472).

Cohen a. a. 6,530 = pl. XIX nr 3. Guldmynt slaget för kejsar Julius Nepos (474—480).

Cohen a. a. 6,532 = pl. XIX nr 1. Guldmynt slaget för Romulus Augustus (475—476).

Jfr ett dylikt mynt afbildadt af Montelius i Svenska Fornminnesföreningens tidskrift 10, s. 73. Detta är slaget för Theodosius II (408—450).

Vi finna sålunda att Möjbro-stenens bildmotiv har en vidsträckt användning i den senromerska konsten liksom i konsthantverket, grafvårdsfabrikationen och myntslagningen. Källan till det är forngrekisk och härrör från den grekiska konstens blomstringstid. Den är, såsom allmänt är erkänt, ingen mindre än den berömda athenska grafvårdsreliefen öfver Dexileos från 394/3 f. Kr.¹³ Särskildt se vi att motivet vunnit stor spridning och popularitet i de delar af Nordvästeuropa som lågo inom det romerska rikets gränser. Så träffas de till största delen 1:a århundradet e. Kr. tillhöriga grafvårdarna så godt som uteslutande i de romerska provinserna Germania superior, Germania inferior och Britannia. Till sistnämnda provins hör också den något af åren 138—161 uppsatta votivtaflan, tillägnad Antoninus Pius. I Belgica och Germania superior äro också de höga segermonumenten hemma, som ofvan omtalats under nr III. Och hvad slutligen mynt angår, som på reversen bära vårt motiv, så förskrifva sig dessa i enstaka fall redan från 100- och 200-talen, men på Konstantinertiden från 300-talets början och ned emot 370 bli de vanliga. Och hvad deras lokala proveniens beträffar så härröra tre stycken från myntverket i Trier, däraf två tillhöriga den mycket kuranta solidustypen. Mot slutet af 300-talet synes motivet bli allt sällsyntare. Helt naturligt, om det ursprungligen och företrädesvis var afsedt att förherrliga romarnas segrar öfver germanerna. Det

¹³ Se t. ex. *Guhl* u. *Koner*, *Leben der Griechen u. Römer* 6, s. 209 och *Daremberg et Saglio*, *Dictionnaire* fig. 2722.

var numera i stort sedt slut med dessa segrar. Rollerna ombyttes och det romerska rikets gränser mot germanfolken öfverskredos definitivt af det ena folket efter det andra.

När vi tro oss återfinna detta klassiska motiv på en minnessten från folkvandringstiden här uppe i hjärtat af det gamla Svæthiud och det gäller att bestämma tiden för dess uppträdande här, så är man ju a priori benägen att antaga att motivet spridde sig hit vid den tid då det i den romerska världen hade nått sin största popularitet — d. v. s. på 200- och 300-talen e. Kr.

Ett dylikt antagande bekräftas i dubbel måtto af den moderna arkeologiska forskningen. För det första är det ett bland fackmännen allmänt känt och erkänt faktum, att hela den skandinaviska Norden under denna tid står under ett starkare inflytande af den klassiska odlingen än någonsin förut. Det har visat sig att det icke blott är klassiska fornsaker utan också klassiska seder och idéer som nu vinna en stark utbredning här uppe. Under det att tidigare det klassiska inflytandet till väsentlig del kom från öster öfver Weichsel- och Odertrakterna kan man på 300-talet och detta särskildt i västra Norden iakttaga att kulturpåverkningen kommer från Elbe- och Rhenbygderna.¹⁴ Märkligt är nu, att man i Norge finner romerska kejsares guldmedaljonger, i original eller barbarisk efterbildning, burna som smycken. En rad sådana fynd föreligga, utgående från mynt från tiden 350—75. Så en medaljong från Valentinianus I (364—375); en efterbildning från Saude af ett kejsar Decentiusmynt (351—353), en från Aak i Romsdalen efter ett kejsar Magnentiusmynt (350—353), en från Mjelde trol. efter ett Valentinianus I mynt, en från Mauland troligen efter ett mynt från k. Valens (375—378); och härtill komma andra efterbildningar, hvilkas original ej kunna fastställas men troligen tillhöra samma tid.¹⁵

Men hvad har detta med förhållandena här i Uppland att skaffa? Jo, äfven här ha dessa smycken varit använda. Man känner nämligen genom ett fynd vid Tunalund i Hjälsa sn

¹⁴ Se *H. Schetelig*, Vestlandske graver i jernalderen, s. 63.

¹⁵ Se *H. Schetelig* i Norges Indskrifter 3, s. 53.

Uppland en dessa norska närstående medaljong, som är en efterbildning efter ett det senare 300-talets romerska mynt och hvars revers visar oss en man till häst med ett lyftadt spjut i handen och framför honom en man till fots med ett vapen i ena handen och en staf eller en sköld i den andra. Reversen visar oss sålunda en stridsscen af alldeles samma art som Möjbro-stenen gör, blott på ett tidigare skede i striden.¹⁶ Äfven andra fornfynd från Uppland under denna tid härstamma från norra och nordöstra Gallien (Rhenbygderna).¹⁷

Ett andra vittnesbörd om den västeuropeiska kulturens inströmning här i Norden under särskildt 300-talet är den omständigheten att det är nu som för första gången den romerska seden att på eller vid grafven resa en minnesvård med inskrift uppträder här i Norden. Den äldsta bautasten med runinskrift är karakteristiskt nog norsk: stenen från Einang i Valdres. Denna runsten står på sin ursprungliga plats på toppen af en låg grafhög invid ett graffält från senare delen af 300-talet (Nydams-tid). Schetelig daterar också i sin förtjänstfulla undersökning (Norges Indskrifter III, s. 66) själfva runstenen till samma tid. Nu är seden att resa dylika runmärkta grafstenar under folkvandringstiden inskränkt till Norge och Sverige. I Danmark är den okänd. Efter allt att döma är det i Norge den först börjar och härifrån sprider den sig genom Vänerns- och Vätternsbygderna till Mälardalen.

Till sådana på eller invid grafhögen resta runvårdar af Einang- och Möjbro-stenarnas typ höra i Norge Einang-, Bö-, Strand- och Vettelands-stenarna samt troligen också Tune-stenen. Af dessa härstammar Einang-stenen — som vi redan sett — från tiden 350—400. På språkliga och runologiska grunder måste Vettelands-stenen vara samtidig med Einang-stenen.¹⁸ Tune-stenen måste på runologiska grunder förläggas före 450. Bö- och Strand-stenarna måste läggas före 500, och intet synes hindra att de äro lika gamla som de förut nämnda.

¹⁶ Se O. Montelius, *Från järnåldern*, fynd 294, Svenska Fornminnesförningens tidskrift 10, s. 71, och B. Salin i *Uppland, Skildring af land och folk* 1, s. 183.

¹⁷ Se B. Salin a. a., s. 185 (glaskärl).

¹⁸ Se S. Bugge i *Norges Indskrifter* 1, s. 445.

I Sverige höra till denna typ Tanum-stenen (Bohuslän, sål. eg. norsk), hvilken af S att döma är äldre än 450. I Vänernsdalen ha vi den västgötska Vånga-stenen (nära Skara) och den värmländska Järsberg-stenen; den förra tillhör tiden före 500 på grund af < och den senare tiden efter 500 på grund af Y men före 600 på grund af bevarade onasalerade a. I Vätternsbäckenet står Skärkind-stenen (Östergötland), som är äldre än 500 på grund af <. Slutligen finna vi i Mäljarbygderna Berga- och Skåäng-stenarna (Södermanland) och Möjbro- och Krogsta-stenarna (Uppland). Berga-stenen saknar karakteristiska tecken, men torde vara gammal (äldre än 500). Skåäng-stenen dateras af 6 till 400-talet. Krogsta-stenen torde tillhöra samma tid: 4. Möjbro-stenen saknar karakteristiska tecken.

Vi finna af denna öfversikt, att de norska och svenska stenarna dels med visshet eller sannolikhet kunna på runologiska och språkliga grunder förläggas till tiden 350—450 (500), dels till 500-talet. I allmänhet har man fört de svenska till det senare skedet, men med undantag för Järsberg-stenen är det intet som hindrar att de kunna tillhöra det äldre skedet och i vissa fall — detta gäller t. ex. Vånga-, Skärkind-, Skåäng- och Krogsta-stenarna — tillhöra de åtminstone tiden före 500. Här möta sålunda inga runologiska eller språkliga hinder för den datering af Möjbro-stenen till senare delen af 300-talet eller tiden omkring 400, som arkeologiska skäl göra trolig. Möjbro- och Krogsta-stenarna höra nära samman genom sina bilder. Men Krogsta-stenen är tydligen genomsnittligt senare än Möjbro-stenen och föranledd af denna eller liknande stenar. Möjbro-stenen är utförd af en mästare både hvad runorna och bilden angår — Krogsta-stenen däremot af en i båda styckena föga förfaren man, hvars verk ej var egnadt att locka till efterföljd. Likställd med Möjbro-ristningen är däremot den runlösa bildstenen från Ramsjö, två mil norr om Uppsala. Båda äro tydligen utförda med konstnärlig skicklighet. Dessvärre är Ramsjö-stenen nu förkommen, hvarför vi icke kunna fastställa om det är samme man som utfört båda, något som vissa tecken synas antyda.

Ramsjö-stenen tycks återge ett annat, liksom stridsscenen

mycket omtyckt motiv på de klassiska gravvårdarna, nämligen jakten. De djur som i stark fart röra sig omkring ryttaren synas snarast vara af den germanska stilkänslan ännu temligen opåverkade reproduktioner af de djur, lejon, leoparder o. s. v. som ofta ingå i de klassiska jaktscenerna och som förekomma som ornament på sådana romerska arbeten.¹⁹ Men härom är litet svårt att döma, då det sätt hvarpå 1600-talets tecknare ha återgifvit Möjbro-stenen varnar oss för att i detaljerna lita på deras bild af Ramsjö-ristningen, och någon annan bild af denna ha vi dessvärre icke att tillgå. Men om vår förmodan är riktig, så tala dessa ännu icke af den germanska konsten efter sin smak omsmälta djurfigurer för att vi befinna oss vid denna konstns början omkring slutet af 300-talet.

Manuskriptet till ovanstående uppsats ingår i professor Otto v. Friesens efterlämnade handskrifter och anteckningar, som numera förvaras i Uppsala Universitetsbibliotek. Det är icke helt avslutat. I omedelbar anslutning till det här meddelade finnes början till en behandling av själva inskriften, som författaren emellertid av någon anledning ej kommit att fullfölja. Detta är tydligen orsaken till att han icke själv under sin livstid har publicerat uppsatsen. Den utgör dock den utförligaste och grundligaste framställning av v. Friesens hand om detta minnesmärke, som så ofta har sysselsatt hans tankar och som han gång på gång har återkommit till mera kortfattat i olika sammanhang. Även i sitt ofullbordade skick har uppsatsen ett betydande värde, och det har därför ansetts lämpligt att här göra den tillgänglig för forskningen.

Manuskriptet är icke daterat. Det synes, av handstilen att döma, snarast härröra från tiden omkring 1920. I varje fall är det äldre än 1930, enär runstenen detta år flyttades från Hagby prästgård, där den enligt v. Friesens framställning ännu stod, tillbaka till Möjbro.

Manuskriptet är synnerligen omsorgsfullt utarbetat och föreligger i fullt tryckfärdigt skick. Det har här avtryckts utan andra ändringar än att en del litteraturhänvisningar ha kompletterats i enlighet med tidskriftens regler och flyttats ned från texten till noterna.

Elias Wessén

ZUSAMMENFASSUNG

Otto v. Friesen: Der Runenstein von Möjbro.

Das Manuskript zu diesem Aufsatz entstammt dem schriftlichen Nachlass von Professor Otto von Friesen. Das Manuskript wird jetzt in der Universitätsbibliothek Uppsala bewahrt. Es ist nicht ganz zum Abschluss gebracht. Der Aufsatz behandelt den merkwürdigen Runenstein von Möjbro im Kirchspiel Hagby, Uppland, mit der eleganten Dar-

¹⁹ T. ex. B. Salin, Altgermanische Thierornamentik, s. 125 och 128 (fig. 346).

stellung eines Reiterbildes. Der Verf. weist darauf hin, dass das Bildmotiv des Steines eine weitverbreitete Verwendung sowohl in der spät-römischen Kunst, wie im Kunsthandwerk, in der Grabdenkmalherstellung und in der Münzprägung gehabt hat. Unmittelbar im Anschluss hieran findet sich der Anfang einer Behandlung der Inschrift selbst, die der Verf. indessen, aus dem einem oder anderen Grunde, nicht zu Ende führen konnte. Wahrscheinlich ist dies die Ursache, dass er den Aufsatz, so lange er lebte, nicht selbst publiziert hat. Er stellt jedoch die ausführlichste und gründlichste Behandlung dieses Denkmals aus v. Friesen's Feder dar, mit dem er sich so oft in Gedanken auseinandergesetzt hat und auf das er wieder und wieder aus verschiedenen Anlässen zurückgekommen ist.

Das Manuskript trägt kein Datum. Nach dem Stile der Handschrift zu urteilen, stammt es am ehesten aus der Zeit um 1920. Jedenfalls ist es älter als 1930, da der Runenstein in diesem Jahr vom Pfarrhof in Hagby, wo er nach v. Friesens Darstellung noch stand, nach Möjbro zurückversetzt wurde.